

5.9.2024

LAUSUNTO

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: HE 65/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 3 §:n muuttamisesta ja TPA 25/2024 vp Toimenpidealoite avioliittoon pakottamisen erillisen rikosnimikkeen säätämisestä ja pakottavan kontrollin rikostunnusmerkistön lisäämisestä lakiin

Kiitämme tilaisuudesta olla kuultavana sekä lausua hallituksen esityksestä ja toimenpidealoitteesta pakkoavioliittoa koskevan lainsäädännön selkeyttämiseksi.

Monika-Naiset liitto ry on tehnyt yli kaksikymmentä vuotta töitä Suomeen muuttaneiden naisten tukemiseksi, erityisosaamisena pari- ja lähisuhdeväkivallan, kunniaan liittyvän väkivallan ja ihmiskaupan uhrien auttaminen.

Tunnistamme työssämme vuosittain 25–35 uutta ihmiskaupan uhria. Tällä hetkellä 70 ihmiskaupan uhriksi joutunutta naista saa tukea palveluistamme. Noin puolella heistä on lapsia. Tyypillisin palveluissamme tunnistettu ihmiskaupan muoto on pakkoavioliitto.

Pakkoavioliitto on vakava ihmisoikeusloukkaus ja henkilön terveyteen ja vapauteen kohdistuva väkivallan muoto, johon liittyy usein mm. henkistä, fyysistä, seksuaalista ja taloudellista väkivaltaa. Vaikka pakkoavioliiton uhrit voivat olla mitä sukupuolta tahansa, kohdistuu suurin osa avioliittoon pakottamisesta naisiin ja tyttöihin. Kyse on vahvasti sukupuolittuneesta ilmiöstä.

Monika-Naiset liitto ry:n kanta hallituksen esityksestä

Puollamme hallituksen esitystä pakkoavioliittoa koskevan rikoslainsäädännön selkiyttämiseksi siten, että ihmiskauppaa koskevaan säännökseen lisättäisiin pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon saattaminen.

Pidämme tärkeänä sitä, että avioliittoon pakottamisen rangaistavuus koskisi juridisesti pätevien avioliittojen lisäksi myös liittoja, jotka ovat rinnastettavissa juridisesti pätevään avioliittoon. Monissa yhteisöissä ns. uskonnollinen tai kulttuurinen liitto voidaan kokea jopa sitovammaksi, kuin juridisesti pätevä avioliitto. Olemme havainneet, että uskonnollisesti ja kulttuurisesti solmittujen liittojen määrä on kasvussa Suomessa. Tyypillisimmin sellaisen liiton solmivat henkilöt, jotka asuvat tai ovat syntyneet Suomessa. Osa tapauksista täyttää pakkoavioliiton tunnusmerkit.

On erittäin kannatettavaa, että esityksessä pakkoavioliiton määritelmä kattaa sekä avioliiton solmimisen että tilanteen, jossa henkilöä estetään irtautumasta pakkoavioliitoksi muodostuneesta liitosta. Esitetty lakimuutos huomioisi myös ne tapaukset, joissa avioliitto on alkanut suostumuksellisena, mutta muuttunut pakkoavioliitoksi ajan myötä.

Monika-Naiset liitto esittää edelleen huolensa siitä ryhmästä, joka on pakotettu avioliittoon, mutta jonka kohdalla ihmiskaupan kriteeristö ei täyty. Arviomme mukaan näissä tapauksissa uhrit voisivat hyötyä siitä, että pakottavaa kontrollia koskevat kirjaukset lisättäisiin lainsäädäntöön. Jos yllä mainittu yhdistelmä (kirjaukset ihmiskauppalainsäädäntöön ja pakottavaa kontrollia koskevat kirjaukset) ei toteudu, näemme parhaana vaihtoehtona erillisen säännöksen laatimisen.

Erillissäännöksen myötä pakkoavioliiton tunnusmerkistö tarkentuisi, ja tämä voisi edesauttaa pakkoavioliittotapausten ilmituloa, vahvistaa rikosvastuun sekä uhrin oikeuksien toteutumista.

Painotamme, että avioliittoon pakottaminen tulisi entistä vahvemmin ymmärtää yhtenä naisiin kohdistuvan väkivallan ja kunniaan liittyvän väkivallan muotona.

Monika-Naiset liitto ry:n kanta toimenpidealoitteesta

Olemme tehneet pitkään vaikuttamistyötä pakottavan kontrollin kirjausten lisäämiseksi rikoslainsäädäntöön. Amnesty Internationalin Suomen osaston ja Ihmisoikeusliiton kanssa laatimamme muistio on lausunnon liitteenä.

Kannatamme kansanedustaja Inka Hopsun ym. toimenpidealoitetta pakottavan kontrollin kriminalisoimisesta. Sen avulla voitaisiin nykyistä paremmin tunnistaa kunniaan liittyvän väkivallan ja avioliittoon pakottamisen tapauksia ja varmistaa niiden rankaistavuutta. Pakottava kontrolli on henkisen väkivallan muoto, johon liittyy kokonaisvaltaista toisen ihmisen vapauden, itsemääräämisoikeuden ja toimintamahdollisuuksien rajoittamista. Pakottavaa kontrollia voi esiintyä monenlaisissa ihmissuhteissa, usein sellaisissa, joissa toinen osapuoli on, tai tulee jollain tavalla riippuvaiseksi toisesta. Se on myös yksi tyypillisimmistä kunniaan liittyvän väkivallan muodoista.

Naisiin kohdistuva väkivalta, kunniaan liittyvä väkivalta, pakottava kontrolli sekä pakkoavioliitot ovat kaikki piiloon jäävää rikollisuutta, joista vain murto-osa tulee viranomaisten tietoon ja vielä pienempi osa johtaa tuomioihin. Suomen syyttäjät ry huomauttaa omassa lausunnossaan koskien työryhmämietintöä ”Avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkeyttäminen”, että ehdotettujen muutosten toteutuminen käytännössä edellyttää esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien koulutusta, tiivistä esitutkintayhteistyötä sekä uuden oikeuskäytännön saamista ja vakiinnuttamista, mikä taas vaatii syyttäjälaitoksen riittävää resursointia.

Liitto korostaa, että lain säätämisen ohella onkin erittäin tärkeää panostaa osaamisen lisäämiseen pakkoavioliiton ja yleisemminkin sukupuolittuneen väkivallan erityispiirteistä. Tämä edellyttää viranomaisten säännöllistä kouluttamista.

Sen lisäksi, että on tärkeää vahvistaa rakenteita, jotka mahdollistavat pakkoavioliiton ja pakottavan kontrollin uhrien oikeusturvan toteutumisen, on huolehdittava siitä, että yhteiskunnassa on riittävät resurssit näiden rikosten ennalta estämiseen sekä uhrien tukemiseen.

Pakkoavioliitto ja pakottavalla kontrolli ovat väkivallan muotoja, joilla on usein vakavia ylisukupolvisia seurauksia. Kierteen katkaisemiseksi on ensisijaisen tärkeää, että uhrin tunnistetaan ja heille tarjotaan riittävän pitkäkestoista tukea ja apua tilanteesta irrottautumiseen ja toipumiseen.

Jenni Tuominen
Toiminnanjohtaja

Lisätiedot: Kriisikeskus Monikan johtaja Natalie Gerbert, natalie.gerbert@monikanaiset.fi, Ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntija Johanna Snellman, johanna.snellman@monikanaiset.fi

Liite: Taustamuistio pakottavan kontrollin kriminalisoinnista 31.1.2024

Asia: tapaamisen taustamuistio

Tapaaminen 5.2.2024, taustamuistion lähetyspäivä 31.1.2024

Dokumentti on julkinen.

Annika Hoffrén, oikeusministerin erityisavustaja ja Jussi Matikkala, lainsäädäntöneuvos.

Johanna Latvala, Ihmisoikeusliitto ry, Natalie Gerbert, Monika-Naiset liitto ry, Pia Puu Oksanen ja Mila Roivas, Amnesty International Suomen osasto

Taustamuistio pakottavan kontrollin kriminalisoinnista

Ihmisoikeusliitto, Amnesty International Suomen osasto sekä Monika-Naiset liitto ovat pyytäneet mahdollisuutta keskustella pakottavan kontrollin kriminalisoinnista ja kiittävät mahdollisuudesta tavata oikeusministerin erityisavustajaa Annika Hoffrénia ja lainsäädäntöneuvos Jussi Matikkalaa. Taustamuistio on kirjoitettu tukemaan keskustelua ja antamaan lisätietoa teemasta. Tiedosto on julkinen.

Ihmisoikeusliitto, Monika-Naiset liitto ja Amnesty International Suomen osasto lausuvat kunnioittavasti seuraavaa:

Pakottavan kontrollin vaikutukset yksilöön ja yhteiskuntaan

Tilastokeskuksen mukaan noin puolet naisista on kokenut elämänsä aikana henkistä väkivaltaa ja fyysistä väkivaltaa on kokenut noin kolmasosa¹. Mitä pidempään väkivalta parisuhteessa on jatkunut tai mitä toistuvampaa se on, sitä todennäköisemmin väkivalta saa muotoja erilaisin pakottavaan kontrolliin liittyvin vallan ja hallinnan keinoin.² Oikeusministeriön (2023) tuottamassa selvityksessä käy kuitenkin ilmi, että psyykkinen väkivalta johtaa äärimmäisen harvoin rangaistukseen pahoinpitelynä Suomessa. Pääasiassa se johtuu vaikeasta tunnistamisesta ja vaatimuksesta osoittaa seuraukset (RL 21:5.1). Myöskään vainoaminen ei kata uhrin elämän moninaista rajoittamista. Ratkaisuksi oikeusministeriön selvitys ehdottaa, että lakiin lisättäisiin uusi rikostunnusmerkistö: pakottava kontrolli.³ Laki tukisi Petteri Orpon hallitusohjelman mainintaa, jossa ilmaistaan selvitystarve pakottavan kontrollin kriminalisoimiseksi⁴.

Professori Evan Stakin (2007)⁵ mukaan elämä pakottavassa kontrollissa on verrattavissa kidnappauksen uhrin tilanteeseen: väkivallan kokija jää vangiksi epätodelliseen, ristiriitaiseen, hämmentävään ja pelottavaan maailmaan, jonka väkivallan tekijä on luonut ja jota hän

¹ Henna Anttila et al. (2023), Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021, Tilastokeskus, p.16, 20.

² Minna Piispa (2008), Väkivallan muodot heteroseksuaalisissa parisuhteissa. Lapin yliopisto. p.117–118

³ Matti Tolvanen, Elisa Silvennoinen (2023) Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöistä Suomessa. Oikeusministeriö.p.63.

⁴ Neuvottelutulos hallitusohjelmasta (2023) Vahva ja välittävä Suomi. p.195.

⁵ Evan Stark (2007) Coercive Control: How Men Entrap Women in Personal Life, Oxford University Press.

aktiivisesti ylläpitää. Pakottava kontrolli on siis väkivaltaa, joka muodostuu prosessimaisesti lukemattomista alistavista, painostavista ja kontrolloivista teoista. Tekojen avulla pyritään murtamaan perusteellisesti toisen ihmisen toimijuus ja kaventamaan uhrin elintilaa. Väkivalta aiheuttaa usein moninaisia mielenterveydelle ja terveydelle vaarallisia vaikutuksia uhrissa, mutta ulospäin ainoa merkki väkivallasta saattaa olla se, mitä teot aiheuttavat uhrissa. Väkivallan tekijöitä saattaa olla kuitenkin useampi, sillä uhri saattaa kokea pakottavaa kontrollia perheensä, yhteisön tai puolisonsa toimesta. Tämä tekee väkivallasta erityisen haavoittavaa.⁶

Väkivallan seurauksena naisilla on esimerkiksi moninkertainen todennäköisyys yrittää itsemurhaa, väärinkäyttää alkoholia tai muita päihteitä⁷. Uhri saattaa kokea myös todellisuuden hämärtymistä, ahdistusta, väkivallan pelkoja sekä pahimmassa tapauksessa konkreettista hengenvaaraa itselleen, lapsillensa tai lemmikeille⁸. Lisäksi perhesurmia sekä parisuhdetappoja käsitellyt tutkimus on osoittanut, että pakottava kontrolli on ollut usein muun väkivallan ohella riskitekijänä ja edeltänyt surmia⁹. Väkivaltatutkijan Emma Katzin mukaan pakottava kontrolli ennustaa parisuhdesurmaa vahvemmin kuin edeltänyt fyysinen väkivalta¹⁰.

Pakottavan kontrollin pitkäaikaiset vaikutukset voivat näkyä esimerkiksi uhrin fyysisessä sekä psyykkisessä terveydessä että heikentyneenä taloudellisena asemana¹¹. Pitkäaikaisvaikutukset näkyvät erityisesti henkilöillä, jotka ovat kasvaneet suljetuissa yhteisöissä, kuten joidenkin lestadiolais-, romani-, tai maahan muuttaneiden yhteisöissä¹². Tällöin henkilö on saattanut kasvaa pakottavaan kontrolliin lapsesta asti sekä nähnyt ilmiötä tapahtuvan ympärillään. Pakottavasta kontrollista on muodostunut normi, jolloin myös uhrilla saattaa olla vaikeuksia tunnistaa kokemaansa väkivallaksi.¹³

Lapsiperheissä tapahtuva pakottava kontrolli tuo erityisen huolestuttavia teemoja esille lasten oikeuksien suhteen, sillä lapsia käytetään usein kiristyksen ja uhkailun työkaluna¹⁴. Tutkimuksissa on lisäksi todettu, että lapsille väkivallan uhan alla eläminen tai sen kokeminen aiheuttaa vakavia kehityksellisiä riskitekijöitä, kuten somaattisia sairauksia,

⁶ Ibid., Minna Piispa (2008), Väkivallan muodot heteroseksuaalisissa parisuhteissa, Lapin yliopisto.

⁷ Louna Hakkarainen (2019) Digitaalinen väkivalta parisuhteessa ja sen jälkeen, opas väkivallan kokijalle, ammattilaisella ja läheiselle. Naisten Linja Suomessa ry, p. 91.

⁸ Ibid., Anna Nikupeteri (2016) Vainottuna: eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja kohtaaminen, Lapin yliopisto.pp. 19-20, Katz, Emma et al (2020), When Coercive Control Continues to Harm Children, Lapin yliopisto,

⁹ Anna Nikupeteri et al. (2017) Potentiaalisesti tappava parisuhde? Erotilanteenuhkaavuus ja uhrien suojaamisen edellytykset sukupuolistuneen, p. 290–309. Henna Anttila et al. (2023), Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021, Tilastokeskus.pp.16, 20. Karoliina Suonpää et al. (2023) Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot: Tapahtumaketjut, taustat ja ehkäisy, Valtioneuvosto, p.80.

¹⁰ Emma Katz, Understanding the Dynamics and Tactics of Coercive Control and Responding Effectively, esitelmä, kevät 2023. Ihmisoikeusliiton Johanna Latvala on ollut seuraamassa esitelmää.

¹¹ Joan Kelly, Johnson Michael (2008), Differentiation among types of intimate partner violence: research update and implication for interventions, Family court review. Anniina Hautala (2021), Pakottava kontrolli lähisuhdeväkivallan dynamiikassa, Lapin yliopisto. Häkkänen-Nyholm Helinä (2017), Vainon uhri vai vainon uhriksi tekeytyvä lapsen vanhemmasta vieraannuttaja?, Ensi- ja turvakotiliiton julkaisu.

¹² Suljettujen yhteisöjen yhteiskunnallinen sulkeutuneisuus vaihtelee, mutta käsitteellä viitataan yhteisöihin, jotka käsittelevät esille nousevia ongelmia yhteisön sisällä eivätkä välttämättä hae ongelmiin ulkopuolista

apua. Tuuli Hong (2019), Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema, väitöskirja, Turun yliopisto.

¹³ Amnestyn koolle kutsuman järjestö- ja viranomaisverkoston kokous 6.9.2023 pakottavasta kontrollista. Alustajina oikeusministeriön selvityksen (2023) kirjoittaneet Matti Tolvanen ja Heini Kainulainen sekä Sara al-Husain ja Sanna Mustasaari.

¹⁴ Anniina Hautala ja Henna Ojalehto (2021) Pakottava kontrolli lähisuhdeväkivallan dynamiikassa. Lapin yliopisto.

keskittymisvaikeuksia tai ahdistusta oman vanhemman turvallisuudesta¹⁵. Vaikutukset korostuvat erityisesti pakottavan kontrollin tilanteissa, joissa väkivalta on pitkäkestoista. Ottaen huomioon pitkäaikaiset vaikutukset pakottavan kontrollin kriminalisoinnissa voisi olla hyvä tarkastella, miten Skotlannissa perheväkivaltalaki käsittää lapsen juridisen aseman. Skotlannissa lapsi nähdäänkin uhrina, vaikka väkivalta olisikin kohdistunut suoraan vain vanhempaan.

Oikeusministeriön (2023) selvitys suosittelee, että pakottavan kontrollin juridisessa kirjauksessa olisi hyvä tunnistaa, että tekijä saattaa olla myös uhrin sukulainen tai useamman ihmisen tekemää. Selvitys korostaa myös, että ilmiön prosessimaisuus monien tekojen summana on tärkeää huomata¹⁶. Esimerkiksi puhelimen paikannus ei välttämättä näyttäydy yksittäisenä tekona muuta kuin huolehtivana tai suojelevana keinona, mutta isommassa kuvassa se voi näkyä osana jatkumona, jossa uhrin fyysistä ja henkistä integriteettiä loukataan vakavasti.¹⁷ Ulospäin ainoa merkki tekojen vääryydestä saattaakin olla, että se aiheuttaa pelkoa ja ahdistusta uhrissa. Oikeusministeriön selvitys nostaa myös esille, että teot olisivat omiaan aiheuttaessaan kyseisiä tunteita uhrissa. Esimerkkejä on omiaan -käytännöstä löytyy Tanskasta.¹⁸

Lisäksi pakottava kontrolli on usein läsnä monissa muissa väkivallan tapauksissa, kuten pakkoavioliitossa, kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa tai ihmiskaupassa¹⁹. Pakottavan kontrollin tunnistaminen laissa sellaisenaan pystyisi siis potentiaalisesti ehkäisemään myös muita väkivallan muotoja niiden alkuvaiheissa. Samalla pakottavan kontrollin kriminalisointi vahvistaisi oikeusministeriössä valmisteltavana olevaa pakkoavioliiton kriminalisointia ja siihen liittyvää rikosvastuun toteutumista näytön osalta.

Pakottavan kontrollin kustannukset

Vuonna 2022 laadittu tutkimus osoittaa, että lähisuhdeväkivallan uhriksi tunnistettujen henkilöiden terveydenhuollon kustannukset ovat yli kaksinkertaiset muuhun väestöön verrattuna. Rekisteritutkimuksen perusteella henkisen väkivallan kustannusarviot ovat julkiselle terveydenhuollolle 861 miljoonaa euroa vuodessa. Sosiaalipalveluiden kustannukset ovat väkivaltaa kokeneilla keskimääräisesti noin 60–90 % ja oikeuspalveluiden noin 70 % korkeammat kuin ei-väkivaltaa kokeneilla.²⁰ Pakottavaan kontrolliin tyypillisenä pitkäaikainen tai lapsuudessa koettu lähisuhdeväkivalta näkyvät entistä enemmän lisääntyneinä hoitokustannuksina.

Kansainväliset tutkimukset osoittavat, että lähisuhdeväkivalta voi aiheuttaa niin epäsuoria kuin suoria heikentäviä vaikutuksia työelämään esimerkiksi fyysisten vammojen, vainoamisen tai

¹⁵ Poijula, Soili (2016) Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Kirjapaja.

¹⁶ Matti Tolvanen, Elisa Silvennoinen (2023) Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöistä Suomessa. Oikeusministeriö.p.62.

¹⁷ Tuuli Hong (2019), Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema, väitöskirja, Turun yliopisto.

¹⁸ Matti Tolvanen, Elisa Silvennoinen (2023) Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöistä Suomessa. Oikeusministeriö.p.62.

¹⁹ Louna Hakkarainen (2019) Digitaalinen väkivalta parisuhteessa ja sen jälkeen: Opas väkivallan kokijalle, ammattilaiselle ja läheiselle, Naisten Linja. Nikupeteri, Anna et al. (2017), Potentiaalisesti tappava parisuhde? Erotilanteenuhkaavuus ja uhrien suojaamisen edellytykset sukupuolistuneen väkivallan viitekehyksessä, pp. 290–309.

²⁰Heli Siltala et al. (2022) Lähisuhdeväkivallasta aiheutuva palveluiden käyttö ja kustannukset, Valtioneuvosto. p. 85.

mielenterveyden haavoittuvaisuuden takia.²¹ Eläketurvakeskuksen mukaan masennus ja muut mielenterveyden ongelmat ovat suurin yksittäinen syy työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen.²² Tällä hetkellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevien menetetyn työpanoksen arvo on vähintään 3,0 miljardia euroa vuodessa²³. Lisäksi pakottava kontrolli saattaa aiheuttaa tapahtuessaan, mutta myös jälkiseurauksena mielenterveyden sairauspoissaoloja. Sairauspoissaolot kustantavat yhteiskunnassa yleisesti noin 1,7 miljardia euroa vuodessa²⁴. Väkivallan aikainen tunnistaminen on kuitenkin havaittu laskevan terveydenhuoltoon kohdistuvia kustannuksia²⁵.

Arvio perustuu kuitenkin tunnistettuihin väkivaltaa kohdanneisiin henkilöihin, mutta useiden arvioiden mukaan väkivalta, erityisesti pakottava kontrolli, jää tunnistamatta²⁶. Datan ulkopuolelle jäävät etenkin henkilöt, jotka elävät suljetuissa yhteisöissä.

Samalla hallituksen leikkaukset vaikuttavat uhrin kokemaan väkivaltaan monialaisesti. Sosiaali- ja terveysalan leikkaukset ja työmarkkinoiden kiristykset heijastuvat siihen, onko uhrien tunnistamiseen resursseja, miten taloudellinen tilanne vaikuttaa siihen, uskaltaako suhteesta lähteä sekä siihen, saako toipumiseen tarvittavaa tukea tai aikaa. Vaikutukset leikkauksista vaikuttavat erityisesti jo haavoittuvaisessa asemassa oleviin. Näitä on esimerkiksi ylivelkaantuneet perheet. MIELI Suomen mielenterveys ry:n tekemän tutkimuksen (2023) mukaan noin 9 % ylivelkaantuneista perheistä on kokenut taloudellista väkivaltaa. Usein toinen vanhempi oli kokenut painostusta ottamaan velka omiin nimiinsä, mikä oli myöhemmin vaikuttanut ylivelkaantumiseen.²⁷ Leikkausten myötä myös taloudellista väkivaltaa kokeneiden ahdinko syventyy. Kaiken kaikkiaan leikkaukset saattavatkin vaikuttaa siihen, että pakottavan kontrollin kustannukset nousevat entisestään, jos väkivaltaa ei tunnisteta.

Resurssivaatimukset

Pakottavan kontrollin tunnistaminen vaatisi niin lakimuutosta sekä viranomaisten resurssien lisäämistä. Tällä hetkelläkään tapahtuvat rikokset eivät välttämättä päädy tutkintaan, vaikka poliisilla on ollut vuodesta 2011 asti velvollisuus tutkia kaikki rikosilmoitukset. Tämän korjaamiseksi viranomaisille on vaadittava selkeitä ohjenuoria sekä koulutuksia, mutta myös tarvittavat taloudelliset resurssit.

Tällä hetkellä monet perhe- tai parisuhdetappojen uhrin ovat olleet yhteydessä viranomaisiin ennen tappoa. Viranomaisten yhteistyötä on siis vahvistettava ja moniammatillista riskiarviointia, MARAK:ia on vaadittava kansalliseksi käytännöksi. Tämän lisäksi uhrille on tarjottava pitkäaikaista tukea elämän hallintaan sekä mielenterveyden palautumiseen. Tällä hetkellä esimerkiksi MARAK-järjestelmän tarjoama tukihenkilö on vahvasti keskittynyt oikeusprosessin tukemiseen, mutta myös muun elämän osa-alueilla on uhrille tarjottava apua.

²¹ Ibid., p. 15.

²² Eläketurvakeskus, Suomen työeläkkeensaajat, 2022.

²³ Lappo, S., Risku, I. (2023) Työkyvyttömyyseläkkeiden kustannus. Kansantaloudellinen aikakauskirja 2/2023.

²⁴ Rissanen E. ja Kaseva, E. (2014) Menetetyn työpanoksen kustannus. STM:n muistio.

²⁵ Heli Siltala et al. (2022) Lähisuhdeväkivallasta aiheutuva palveluiden käyttö ja kustannukset, Valtioneuvosto. p. 85.

²⁶ Ibid. Uhrit eivät välttämättä itsekään osaa nimetä kokemaansa väkivallaksi, jolloin tunnistaminen ammattilaisten kannalta on haasteellista.

27 Emma Kuvaja et al. (2023) Ylivelkaantumisen vaikutukset lapsiperheiden arkeen ja mielenterveyteen, MIELI Suomen mielenterveys ry. p.12.

Hyviä käytäntöjä Skotlannista

Hyviä käytäntöjä lainsäädäntöön löytyy niin pohjoismaista, mutta myös esimerkiksi Skotlannista. Skotlannin perheväkivaltalaki (The Domestic Abuse Act 2019 – DASA) kriminalisoi parisuhteessa tapahtuvan kaikenlaisen väkivallan. Väkivaltaa määriteltäessä ei ole oleellista, onko se emotionaalista tai fyysistä, vaan se, mitä teko aiheuttaa uhrissa. Teko nähdään väkivaltaiseksi, jos ”järkevä henkilö katsoisi käyttäytymisen aiheuttavan uhrille fyysistä tai henkistä haittaa”. Lakisäädös käsittää siis myös pakottavan kontrollin rangaistavana väkivaltana.²⁸

Vuonna 2018 säädetty perheväkivaltalaki mahdollistaa sen, että uhrin voi kertoa tapahtumien jatkumosta, ei vain yksittäisestä väkivallanteosta. Väkivalta nähdään prosessina, mutta lisäksi vaikutukset nähdään kohdistuvan laajemmin myös lapsiin. Tutkimuksia tukien perheväkivaltalaki katsoo, että lapsi on samanlainen uhri (co-victim) kuin aikuinenkin, vaikka väkivalta ei kohdistuisikaan häneen suoraan.²⁹

Lisäksi lain vahvuutena voidaan nähdä, että tilannetta seurataan sekä yksilö- että laajemmalla yhteiskuntatasolla. Jos oikeus päättää tuomion rikoksesta, oikeuden kuuluu samalla harkita lähestymiskieltoa (non-harrasment order) väkivallan tekijälle. Oikeus voi perustellen myös kieltäytyä lähestymiskiellon määrittämisestä, esimerkiksi uhrin tai lapsen turvallisuuteen vedoten. Prosessi sisältää myös pakollisen raportoinnin lain vaikutuksista, jossa otetaan huomioon tilastot ja uhrien sekä todistajien kokemukset rikosprosessista. Raportti esitetään määräajoin parlamentille.³⁰

Esimerkkejä asiakastapauksista

Asiakastapaus 1:

Mies ja nainen menevät naimisiin ja nainen muuttaa miehen luokse Suomeen asumaan. Nainen ei tunne Suomesta ketään, eikä hänellä ole Suomessa muuta perhettä. Pian Suomeen muuton jälkeen mies kohdistaa naiseen jatkuvaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa, eikä nainen saa olla yhteydessä perheeseensä. Mies uhkailee kertoa häpeällisiä asioita naisesta tämän perheelle, jos nainen ei suostu tottelemaan miestä. Nainen ei saa poistua yksin kotoa edes asunnon parvekkeelle. Mies sallii naisen osallistumisen kielikurssille, mutta mies vie ja hakee naisen kurssilta joka kerta. Mies pakottaa naisen antamaan hänelle kaikki naiselle kuuluvat sosiaalietuudet, eikä naisella ole pääsyä omalle pankkitililleen tai omaa pankkikorttia. Mies kertoo, että hänellä on yhteyksiä poliisiin ja viranomaisiin, ja uhkailee naista maasta karkottamisella, jos nainen yrittää hakea avioeroa.

²⁸ Scottish Women’s aid. Domestic Abuse + Law. Domestic abuse and the law | Scottish Women's Aid (womensaid.scot) (tarkistettu 31.01.2024).

²⁹ Scottish Women’s Rights Center, 6 things you need to know about Scotland’s new Domestic Abuse law, artikkeli, 14.03.2023. | News/Blog | Scottish Women’s Rights Centre (scottishwomensrightscentre.org.uk) (tarkistettu

31.01.2024).

³⁰ Ibid.

Asiakastapaus 2:

Mies ja nainen ovat naimisissa ja heillä on kaksi yhteistä lasta. Mies kohdistaa naiseen fyysistä, henkistä ja digitaalista väkivaltaa. Mies seuraa tarkkaan naisen sosiaalisen median tilejä ja seuraa naisen yhteydenpitoa tämän perheen ja ystävien kanssa. Samalla mies toimii aina tulkkina, jos he tapaavat esimerkiksi sosiaali- tai terveysviranomaisia. Mies kontrolloi kaikkea lapsiin liittyvää ja estää lapsia saamasta rokotteita. Mies uhkailee, että jos nainen yrittää hakea apua tai kertoo perheen sisäisiä asioita sosiaalivirkastoille, tulevat he ottamaan lapset pois ja heidät sijoitetaan pois äidin luota. Mies alistaa, vähättelee ja haukkuu naista huonoksi äidiksi.

Suosittellemme, että:

- Pakottavan kontrollin kriminalisoivassa laissa otetaan huomioon väkivallan prosessimaisuus sekä pitkäkestoisuus. Koska väkivaltaa on vaikea tunnistaa ulospäin, teot ovat omiaan aiheuttamaan uhrissa pelon ja ahdistuksen tunteita. Mallia voi ottaa esimerkiksi vainorikoksen määritelmästä, sillä siinä seuraukset on nostettu määrittelemään rikosta.
- Lain työstö vaiheessa olisi hyvä kuunnella moninaisia ryhmiä, jotka ovat erityisen haavoittuvaisia pakottavalle kontrollille. Tällaisia tahoja voi tavoittaa esimerkiksi Romano Missio ry:n, Uskontojen uhrien tuki ry:n (UUT), Naisten Linja Suomessa ry:n tai Monika-Naiset liiton kautta.
- Viranomaisille on tarjottava asianmukainen rahoitus sekä koulutus pakottavan kontrollin tunnistamiseksi sekä uhrien kohtaamiseksi.
- Uhreille on tarjottava pitkäaikaista mielenterveyden tukea sekä apua elämänhallintaan.
- Yksilön seuranta sekä yhteiskunnallista kehitystä kuuluisi seurata. Tähän auttaisi Skotlannin malli lähestymiskiellon arvioinnista jokaisen tapauksen kohdalla sekä tilastojen seuranta ja niiden esittäminen päättäjille.

Kunnioittavasti

Johanna Latvala,
Ihmisoikeusliitto ry

Natalie Gerbert,
Monika-Naiset liitto ry

Pia Puu Oksanen,
Amnesty International Suomen osasto

Mila Roivas,
Amnesty International Suomen osasto